

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

BRNO UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

FAKULTA VÝTVARNÝCH UMĚNÍ

FACULTY OF FINE ARTS

ATELIÉR MALÍŘSTVÍ 2

PAINTING STUDIO 2

POTENTIAL CAUSES OF AFTERNOON TIREDNESS. ÚNAVA A VYČERPANIE V KONTEXTE SÚČASNÉHO UMENIA

POTENTIAL CAUSES OF AFTERNOON TIREDNESS. FATIGUE AND EXHAUSTION IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY ART.

TEZE DIZERTAČNÍ PRÁCE

DOCTORAL THESIS SYLLABUS

AUTOR PRÁCE

AUTHOR

MgA. Barbora Zentková

ŠKOLITEL

SUPERVISOR

doc. MgA. Luděk Rathouský

BRNO 2023

Názov dizertačnej práce:

Potential Causes Of Afternoon Tiredness. Únava a vyčerpanie v kontexte súčasného umenia.

Abstrakt:

Dizertačná práca pojednáva o téme únavy a vyčerpania, ktorú považujem za jednu z charakteristických črt dnešnej spoločnosti. Imperatív konštantného výkonu a vysokého pracovného nasadenia sa prepisuje do všetkých oblastí nášho života, mimopracovnú sféru nevyvímajúc. Mojmým zámerom je skúmať a pomenovať hlavné socio - ekonomické príčiny a dôsledky únavy a vyčerpania cez optiku súčasného umenia a priblížiť čitateľom a čitateľkám tvorbu domácich a zahraničných autorov a autoriek, ktorí/é v rámci danej problematiky reagujú osobitým spôsobom na výzvy, ktoré so sebou súčasný neoliberalný systém prináša. Mojou snahou je taktiež pokúsiť sa predostrieť viaceré inšpiratívne umelecké prístupy, ktoré môžu slúžiť aj ako isté východiská a nástroje smerujúce k prehodnoteniu zabehnutých postupov a ponúknuť i konkrétne riešenia, ako predísť hroziacemu kolapsu. Tému únavy a vyčerpania sa zároveň dlhodobo venujem v spoločnej umeleckej praxi s Juliou Gryboš. Teoretická časť dizertačnej práce je preto súčasne i snahou o pomenovanie a definovanie výskumu realizovanom v rámci vlastných umeleckých výstupov.

Kľúčové slová:

únava a vyčerpanie, syndróm vyhorenia, práca v podmienkach neskorého kapitalizmu, únava materiálu, únava tela, spánok, obrat k pomalosti, vlastná umelecká prax

Dissertation title:

Potential Causes Of Afternoon Tiredness. Fatigue and exhaustion in the context of contemporary art.

Abstract:

The dissertation focuses on the topic of fatigue and exhaustion, which I consider to be one of the characteristic features of today's society. The imperative of constant productivity and high workload is written into all areas of our lives, not excluding the non-work sphere. My intention is to explore and name the main socio-economic causes and consequences of fatigue and exhaustion through the lens of contemporary art, and to introduce readers to the work of domestic and foreign authors who respond in a particular way to the challenges posed by the current neoliberal system. My aim is also to try to present a number of inspiring artistic approaches that can also serve as certain starting points and tools for rethinking established practices and offer concrete solutions to prevent the imminent collapse. At the same time, I have been working on the theme of fatigue and exhaustion for a long time in my collaborative artistic practice with Julia Gryboś. The theoretical part of the dissertation is therefore at the same time an effort to name and define the research carried out within the framework of its own artistic results.

Key words:

fatigue and exhaustion, burnout syndrome, working under conditions of late capitalism, material fatigue, body fatigue, sleep, turn to slowness, own artistic practice

1. Úvod	4
1.1. Východiská a motivácie	5
1.2. Metódy výskumu a ciele	6
2. Intro	7
3. Work work work	9
4. Does the art world make us sick?	9
4.1. I would like to introduce you to my burnout	10
5. Únava materiálu	11
5.1. Materiál nasiaknutý potom	12
5.2. Vyčerpaná hodnota predmetu	13
6. Únava tela	14
6.1. Telá ako úložiská utopických túžob	15
6.2. Kríza spánku	18
7. Obrat k pomalosti	20
7.1. The degrowth movement	21
7.2. Pomalé inštitúcie	22
7.3. Pomalí umelci a umelkyne	25
7.3.1. Krok k spomaleniu	25
7.3.2. Krok k ozdraveniu	26
8. Záver	28
9. Únava a vyčerpanie v kontexte vlastnej umeleckej tvorby	31
10. Bibliografia	36

1. Úvod

Dizertačná práca si kladie za cieľ skúmať a reflektovať jednu z charakteristických črt dnešnej spoločnosti - pocit všeobecnej únavy a vyčerpania, a to na pozadí vlastnej umeleckej praxe, hlavne však v spojitosti s tvorbou iných umelcov a umelkýň. Cieľom dizertačnej práce je zasadiť túto problematiku do užšieho socio-ekonomického kontextu, poukázať na javy a aspekty s touto problematikou súvisiace a vytvoriť tak základný orientačný rámec slúžiaci na reflexiu a interpretáciu vlastných umeleckých realizácií, ako aj práce iných, domácich i zahraničných autorov a autoriek.

Neustály tlak na výkon a produktivitu jednotlivca, pracovné nasadenie v režime 24/7, dehumanizácia pracovných podmienok či vidina rastu ako jediného možného ekonomického ukazovateľa, to sú len jedny z mnohých aspektov práce v režime neskorého kapitalizmu, ktoré môžu mať za následok chronickú únavu či pocit vyčerpania, ktorý neustále rastie naprieč rôznymi sociálnymi skupinami.

Podmienky, v ktorých žijeme a v ktorých mnohí/é z nás vytvárajú umenie, nie sú podmienkami, ktoré by čokoľvek uľahčovali. O pomeroch, v ktorých celý náš kultúrny sektor dlhodobo funguje, sa už nepochybné napísalo či povedalo mnoho. Od prekarizovaných kultúrnych pracovníkov a pracovníčok, ktorí/é často ani len nedosiahnu na luxus v podobe získania pracovnej zmluvy, po kurátorov a kurátorky, ktorí/é sú za minimálny plat natoľko zahltení/é prácou, že len ťažko zbierajú posledné štipky síl a odhodlania do ďalších projektov, či v neposlednom rade umelcov a umelkyne, ktorí/é pomedzi tri rozličné zamestnania ešte stihnú po večeroch prichystať výstavu.

Ako nájsť work-live balans v spoločnosti orientovanej na výkon, ktorá je závislá na neustálej produktivite a čo najvyššej efektivite, kde sú úspech a vidina šťastného života neraz vykúpené trvalými následkami na tele či duši, v spoločnosti, ktorá nepočíta so zraniteľnými, váhavými alebo len málo pribojnými a kde je potreba oddychu a spomalenia neraz považovaná za výraz slabosti a zlyhania?

Predkladám tento text ako možný príspevok k podnieteniu úvah o realite, ktorú dennodenne žijeme - o otázkach týkajúcich sa povahy práce, vykonávaní umeleckej profesie v súčasných podmienkach, príčinách únavy a vyčerpania, no taktiež o potrebe zmeny a možných

spôsoboch spomalenia. Cieľom tejto práce je zároveň i snaha priblížiť čitateľom a čitateľkám viaceré inšpiratívne umelecké prístupy, ktoré môžu poslúžiť aj ako isté východiská a nástroje smerujúce k prehodnoteniu zabehnutých postupov a ponúknuť tak i možné riešenia, ako predísť hroziacemu kolapsu.

1.1. Východiská a motivácie

Rozhodnutie venovať sa v rámci dizertačnej práce téme únavy a vyčerpania v kontexte súčasného umenia vyplynulo z viacerých skutočností. Azda tým primárnym dôvodom je fakt, že sa tejto téme v rôznych formách venujeme dlhodobo v rámci spoločnej umeleckej praxe s Juliou Gryboš. Zároveň však považujem tento „fenomén“ za už prirodzenú súčasť našich životov, ktorý však akosi nepoľavuje na svojej intenzite, naopak, naberá stále nových rozmerov, pričom v kontexte súčasného umenia sa v rámci tuzemskej umeleckej scény daná problematika doposiaľ nedočkala žiadneho rozsiahlejšieho a uceleného spracovania.¹

Venovať sa téme únavy a vyčerpania, pomenovať ich možné príčiny a zasadiť ich do užšieho socio-ekonomického rámca iste nie je žiadnym objavným rozhodnutím. Na podobnú tému bezpochyby vzniklo viacero odborných textov rôzneho charakteru, ktoré mapujú danú problematiku presnejšie, komplexnejšie a erudovanejšie, než ako tomu učiním ja. Mojim zámerom však je nahliadnuť na túto tému z perspektívy súčasného umenia, pohľadom súčasnej generácie umelcov a umelkýň z tuzemskej scény a zahraničia, ktorí/é síce zväčša nemajú vzdelanie v oblasti sociológie, politológie či ekonomiky, no ponúkajú osobitý a nevšedný pohľad, ktorý neraz prekračuje rámec sféry umenia, čím domnievam sa, prinášajú špecifickú citlivosť, ktorá neraz pri formulácií a ohľadávaní takto závažných a zložitých tém absentuje.

Dizertačnú prácu ale zároveň považujem i za istý moment ohliadnutia sa. Ohliadnutím za množstvom vykonanej práce, ktorú sme v priebehu rokov spoločne s Juliou Gryboš v podobe výstav, zvukových projektov či udalostí zrealizovali, no najmä pokusom o ich spätnú reflexiu a zasadenie do kontextu iných umeleckých realizácií, ktoré majú za cieľ sprostredkovať a

¹ V tejto súvislosti je možné spomenúť napríklad publikáciu *Nespavost* teoretika a kurátora Václava Janoščíka, ktorú vydalo v roku 2018 UMPRUM a Display. Jedná sa ale o publikáciu, ktorá má charakter špekulatívnej fikcie.

komunikovať podobný okruh tém. Mojim zámerom je poskytnúť čo najširšiu škálu prístupov, ktoré nie sú limitované výberom média či krajinou svojho vzniku. Zaujímajú ma predovšetkým súčasní/é umelci, umelkyne, či umelecké uskupenia, ktorých umelecké realizácie na danú tému vznikali za uplynulé obdobie desiatich rokov, čo je približne doba, ktorú som i s prestávkou strávila v rámci magisterského a doktorského štúdia na Fakulte výtvarných umění VUT v Brně a je to zhruba obdobie, kedy sa vo sfére súčasného umenia aktívne pohybujem.

1.2. Metódy výskumu a ciele

Dizertačná práca s názvom *Potential Causes Of Afternoon Tiredness. Únava a vyčerpanie v kontexte súčasného umenia* je teoretickým ukotvením metód a východísk vyvíjaných a uplatňovaných v priebehu vlastnej umeleckej praxe s Juliou Gryboš a pokusom o ich spätnú reflexiu.

Text dizertačnej práce čiastočne zrkadlí jej praktickú časť, je teda pokusom o pomenovanie a definovanie výskumu realizovanom v rámci vlastnej umeleckej praxe. Práve z tohto dôvodu delím teoretickú časť práce do troch hlavných obsahových celkov: Únava materiálu, Únava tela a Obrat k pomalosti, čo sú okruhy, do ktorých pomyselne člením i vývoj našej vlastnej umeleckej tvorby.

Cieľom dizertačnej práce je zároveň skúmať a pomenovať socio-ekonomické príčiny a dôsledky únavy a vyčerpania cez optiku súčasného umenia a priblížiť čitateľom a čitateľkám tvorbu domácich, no z väčšej časti skôr zahraničných autorov a autoriek, ktorí/é v rámci danej problematiky reagujú osobitým spôsobom na výzvy, ktoré so sebou súčasný neoliberálny systém prináša.

Hlavné otázky, ktoré si v rámci dizertačnej práce kladiem sú: Ako sa zrkadlí problematika unaveného a vyčerpaného tela v praxi súčasných umelcov a umelkýň? Aké faktory podľa vybraných umelcov a umelkýň vplývajú na mieru fyzického a psychického vyčerpania? Prostredníctvom akých metód a stratégií skúmajú danú problematiku? Je možné v rámci súčasnej umeleckej praxe pozorovať snahu o zmenu zavedených postupov a nachádzať

udržateľnejšie formy fungovania? Aké postupy súčasní umelci a umelkyne za týmto účelom volia?

2. Intro

Kapitola obsahuje anonymné denníkové zápisky priateľov, ktorí/é sa odhodlali zdieľať so mnou, ako i s čitateľmi a čitateľkami tohto textu, svoje osobné skúsenosti s pocitom únavy a vyčerpania, ktoré vyústili až v syndróm vyhorenia a sú tak dokladom autentickej žitej skutočnosti.

3. Work work work

Rastúca nerovnosť spochybnila predstavy o pokroku a sociálnom rozvoji, ktoré sú základom politického a ekonomického modelu neskorého kapitalizmu. Okrem alarmujúcich klimatických zmien je práve nárast ekonomickej nerovnosti pravdepodobne najväčšou hrozbou, ktorej ako spoločnosť v súčasnosti čelíme. Na jednej strane sme svedkami stále novších a výkonnejších technológií, voľného pohybu kapitálu, zvyšovania poľa pôsobnosti nadnárodných korporácií, na strane druhej pozorujeme vzrastajúcu neistotu, prehlbujúce sa sociálne problémy a ekonomickú nerovnosť.

Kult práce, striktný individualizmus a étos neustálej produktivity a efektivity si vyberá svoju daň. Takmer sme vyčerpali prírodné zdroje, vyčerpali sme seba.

Britský profesor a ekonóm Guy Standing, autor publikácie *The Precariat* vydanéj v roku 2011, v jednom zo svojich rozhovorov uvádza, že v priebehu dvadsiateho storočia prebehla zásadná zmena vo vzťahu voľného času a práce a drina sa stala základnou doktrínou spoločenského zriadenia. V osemdesiatych rokoch s nástupom neoliberalizmu nastala

komodifikácia všetkého, čo mohlo byť komodifikované, privatizácia všetkého, čo mohlo byť privatizované a došlo k demontáži všetkých mechanizmov a inštitúcií solidarity.²

Mýtus takzvaných rovných šancí a príležitostí, vidiny úspechu a blahobytu každého jednotlivca, ktorý/á obstojí v nemilosrdnom konkurenčnom boji, vynaloží dostatok úsilia a tvrdej práce, sa stal základným hnacím motorom posledných dekád a akákoľvek polemika voči neoliberalizmu sa považuje za útok na samotnú podstatu slobody a demokratického zriadenia.

Ako konštatuje i samotný Standing, stále sme svedkami fragmentácie sociálnych tried a otázky súvisiace s týmto triednym rozdelením sú aktuálne aj dnes. Jednou z nich je v súčasnosti stále sa zväčšujúca spoločenská skupina - prekariát, ktorú definuje špecifické, často nevýhodné nastavenie pracovných vzťahov a neisté pracovné podmienky.

Standing uvádza, že počet ľudí s nestabilnými pracovnými úväzkami, ktorí vykonávajú činnosti, ktoré nie sú považované za prácu a teda za ňu nedostávajú zaplatené alebo nemajú prístup k odmenám iného než mzdového typu, neustále rastie. V roku 2011 označil túto vznikajúcu sociálnu triedu za „prekariát“ čo znamená slabo platený, prepracovaný a neistý.³

Ako konštatuje Standing, jednou z charakteristických čŕt prekariátu sú odlišné výrobné vzťahy: takzvané „flexibilné“ pracovné zmluvy, dočasné pracovné miesta, práca príležitostná, na čiastočný úväzok alebo nepravidelná práca pre sprostredkovateľov práce alebo pracovné agentúry.⁴

(...) Those in the precariat have no secure occupational identity; no occupational narrative they can give to their lives. And they find they have to do a lot of work-for-labor relative to labor, such as work preparation that does not count as work and that is not remunerated; they have to retrain constantly, network, apply for new jobs, and fill out forms of one sort or another. They are exploited outside the workplace as well as in it, and outside paid hours as well as in them. This is also the first working class in history that, as a norm, is expected to have a level of education that is greater than the labor they are expected to perform or expect

² Guy STANDING, „Prekariát: práce a voľný čas“, *Alarm*, 13. júna 2016, <https://a2larm.cz/2016/06/prekariat-prace-a-volny-cas/> (cit. 11. 9. 2022).

³ Guy STANDING, „The Precariat“, *SAGE journals*, 20. novembra 2014, <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1536504214558209/> (cit. 11. 9. 2022).

⁴ Ibid.

*to obtain. This is the source of intense status frustration. Few in the precariat use their full educational qualifications in the jobs they have.*⁵

4. Does the art world make us sick?

Osobitnou kategóriou na tému produktivity a požiadavkám na výkon je dozaista sféra súčasného umenia. Byť aktívnym umelcom či umelkyňou, zámerne sa vyhýbam označeniu úspešným a úspešnou, dnes nezriedka znamená, obetovať tomuto povolaniu/profesii všetok čas a energiu, často i na úkor vlastného psychického či fyzického zdravia. Sféra súčasného umenia je svetom „samým osebe“, kde o osude toho ktorého jednotlivca či kolektívov, neraz rozhoduje náhoda, šťastena, vôľa či nevôľa pár „kompetentných“.

Čoraz častejšie ma napadá myšlienka, že o tom, či sa dnes niekto skutočne stane umelcom či umelkyňou a venuje sa tomuto povolaniu aktívne, dlhodobo, povedzme po celý život, nerozhoduje výhradne talent, autenticita, jedinečnosť autorskej výpovede či akékoľvek iné neuchopiteľné kritériá, ale skôr fakt, kto to vlastne dokáže vydržať. Enormné úsilie, ktoré každý/á umelec a umelkyňa v procese tvorby vynakladajú, zrieknutie sa základných životných istôt, absencia rovnomernej a primeranej pracovnej doby, o adekvátnom ohodnotení za vykonanú prácu ani nehovoriac, to sú len jedny z mnohých skutočností, s ktorými sa súčasní/é umelci a umelkyne musia vysporiadať. Je to paradoxne bohužiaľ práve sféra umenia, ktorá až príliš často odráža, v rozpore s etickým imperatívom solidarity a starostlivosti, ktorý je súčasťou aktuálneho diskurzu, niektoré z najhorších aspektov práce v podmienkach neskorého kapitalizmu.

4.1. I would like to introduce you to my burnout

Jedným z výrazných počínov v rámci českej umeleckej scény, ktorý veľmi trefne a zároveň citlivo a hlbavo reflektuje neistú pozíciu umelcov a umelkýň, ako i ešte len študentov a študentiek umenia, otázky výkonnosti či produktivity, je podcastová séria **Petra Kolárčika** s

⁵ Ibid.

názvom *Na čom makáš?* Sériu šiestich epizód, ktorými autor podcastu, toho času sám študent umenia, poslucháčov a poslucháčky prevádza osobným príbehom blízkeho priateľa Filipa, ktorý sa napriek počiatočnému entuziazmu rozhodol štúdium na pražskej UMPRUM predčasne ukončiť.

Kolárčik postupne odкрýva jednotlivé roviny príbehu, ktoré viedli jeho priateľa Filipa k narastajúcemu pocitu vlastnej nedostatočnosti a úzkostiam, čo nakoniec donútilo Filipa na svoju tvorbu na istý čas úplne zanevrieť. Až desivo blízko poslucháči a poslucháčky pociťujú kompetitívnu atmosféru ateliéru, v ktorom azda naozaj uspejú iba tí najodolnejší. Zároveň sa však opäť odкрýva i skutočnosť, akú veľkú váhu majú slová a činy pedagógov a pedagogičiek na umeleckých školách. Starostlivosť, citlivosť, bezpečné prostredie, v priebehu môjho vlastného štúdia len veľmi zriedkavo reflektované a do praxe zavádzané pojmy, dnes práve hlasom najmladšej generácie umelcov a umelkýň nabývajú na svojej dôležitosti.

5. Únava materiálu

Kapitola s názvom *Únava materiálu* pojednáva o špecifickom spôsobe skúmania a ohľadávania života materiálov a ich dynamického potenciálu. V danej kapitole hodlám venovať pozornosť vybraným umelcom a umelkyniam, ktorí/é vo svojej praxi využívajú špecifický druh materiálu, ktorého pôvod alebo história predstavuje ústredný motív či stredobod ich umeleckej výpovede.

Materiál v zmysle už existujúcich objektov, ktoré sú dokladom vynaloženého ľudského úsilia, úmornej práce, predmety stávajúce sa nemými svedkami tržných mechanizmov či dedičstvom sociálno-politických a ekonomických štruktúr neskorého kapitalizmu. Abstraktné sochárske formy nasýtené významom a symbolikou, spájajúce osobné s kolektívnym.

Ako súčasní umelci a umelkyne využívajú špecifický materiál na formuláciu svojich umeleckých výpovedí? Ako sa daný materiál môže vzťahovať k téme únavy a vyčerpania? Aké stratégie umelci a umelkyne uplatňujú pri získavaní takéhoto materiálu? To sú len niektoré z otázok, na ktoré sa v rámci tejto kapitoly pokúsim odpovedať.

Danú kapitolu do dizertačnej práce zaradujem hlavne z dôvodu, že sa jedná o metódu či stratégiu, ktorú sme v rámci spoločnej umeleckej praxe s Juliou Gryboš dlhodobo rozvíjali a uplatňovali. Únavu materiálu v prenesenom slova zmysle vzťahujem nielen na únavu a vyčerpanie ľudského organizmu, ale rovnako tak na kolaps, krach, či krízy, ktoré so sebou súčasný neoliberalný systém prináša.

5.1. Materiál nasiaknutý potom

V rámci svojho bádania som natrafila na mnohých umelcov a umelkyne, ktorí/é práve samotný materiál považujú za záznam jedinečnej skúsenosti, pamäte či histórie, vypovedajúci neraz o veľmi páľčivých skutočnostiach, pričom sa tento materiál takmer vždy vzťahuje ku konkrétnemu geo-politickému kontextu, v ktorom sa daný umelec či umelkyňa pohybujú.

Príkladom toho sú nepochybne i tisíce použitých jutových vriec slúžiacich pôvodne na transport kakaa, získaných od obchodníkov výmenou za nové, z ktorých ghanský umelec **Ibrahim Mahama** vytvára monumentálne inštalácie vo verejnom i galerijnom priestore. Projekt s názvom *No Friend but the Mountains*, ktorý umelec kontinuálne rozvíja od roku 2012 po súčasnosť, skúma zložité vzťahy a paradoxy medzi rôznymi historickými priestormi prostredníctvom aktu výroby, pričom zmieneny materiál Mahama využíva za účelom kritiky vykorisťovania a nerovností, ktoré sú súčasťou kapitalistických a triednych štruktúr.

Rovnako tak iránska umelkyňa **Samira Hodaie** v rámci svojej umeleckej praxe intermediálneho charakteru využíva pamäť konkrétneho materiálu, aby tlmočila strastiplnú históriu svojej rodnej krajiny na pozadí ropného priemyslu.

Jej inštalácia s názvom *Presence of an Absence* z roku 2019, ktorú už umelkyňa prezentovala na viacerých miestach a v rozličných podobách, je živým dokladom obrovskej priepasti medzi dennodennou realitou bežných iránskych obyvateľov a snom o blahobyte plynúceho z dlhej histórie ropného priemyslu v tejto krajine.

Hodaie v priebehu dvoch rokov zozbierala 9000 použitých pracovných rukavíc, ktoré boli súčasťou ochranného odevu pracovníkov v iránskych ropných rafinériách. Následne tieto

rukavice spoločne so spolupracovníkmi spojila do veľkoformátovej siete, ktorú nainštalovala na vybraných miestach, ktorých história súvisela s ropou alebo s jej spracovaním. Napríklad prevesila túto „siet“ na fasádu múzea učňovského školiaceho strediska v iránskom meste Abadan alebo z nej vytvorila dočasný prístrešok na benzínovej stanici v Teheráne.⁶

Hodaei sa pokúša prostredníctvom inštalácie *Presence of an Absence*, zviditeľnením zdanlivo bezvýznamného kúska odevu, poukázať na bagatelizovanú a prehliadanú rolu pracovníkov v ropných rafinériách a stavia do kontrastu ťažkú manuálnu prácu a kapitalistický systém.

5.2. Vyčerpaná hodnota predmetu

Umelkyňa **Rose Salane**, žijúca a pôsobiaca v New Yorku, vo svojej umeleckej praxi využíva a ohľadáva predmety so zníženou tržnou hodnotou, ktoré zhromažďuje prostredníctvom verejných aukcií, likvidácií a výpredajov pozostalostí alebo skrz ponuky na eBay. Zaujíma ju moment, kedy je hodnota daného predmetu vyčerpaná, ako aj čo všetko je možné dozvedieť sa prostredníctvom skúmania osobných, spoločenských alebo politických okolností určujúcich obeh týchto predmetov.

Jednotlivé predmety v Salane ponímaní reprezentujú mocenské štruktúry a tržné mechanizmy v podmienkach neskorého kapitalizmu. Proces tvorby sa stáva redukciou systémov a monolitov na momenty, spomienky a náhody, pričom predmety a zbierky predstavujú sprostredkovateľov medzi jednotlivcom a aparátom.⁷

Vo svojom rozsiahlom projekte s názvom *C21OWO*, prezentovanom v roku 2021 v Hessel Museum of Art v New Yorku, využila Salane vyradený materiál z likvidačného predaja pochádzajúceho z ikonického obchodného domu Century 21, ktorý sa nachádzal na dolnom Manhattane a ktorý bol silne spätý s históriou mesta New York.⁸ V roku 2020, uprostred pandémie COVID-19, vyhlásil tento luxusný obchodný reťazec bankrot a postupne zatvoril

⁶ „Presence of an absence“, *Samira Hodaei Gallery*, <https://samirahodaei.com/gallery/> (cit. 18.11. 2022).

⁷ Camila PALOMINO, „Rose Salane“, *CURA*. 38, *The Generational Issue SS2022*, 2022, <https://curamagazine.com/digital/rose-salane/> (cit. 20.11. 2022).

⁸ „C21OWO“, *CCS Bard*, 2021, <https://ccs.bard.edu/museum/exhibitions/636-c21-owo/> (cit. 21.11. 2022).

všetky svoje prevádzky. Salane začala priebežne skupovať likvidovaný inventár z tohto obchodného domu a získané predmety následne tvorili základ inštalácie *C21OWO*.

Umelkyňa **Catharina Szonn**, žijúca a pôsobiaca vo Frankfurte nad Mohanom, vo svojej umeleckej praxi intermediálneho charakteru skúma aktuálne socio-ekonomické otázky vzťahujúce sa k výrobným a hospodárskym procesom, ako i interakciu medzi ľuďmi a strojmi.

Vyradené objekty alebo časti strojov, ktoré sú zbavené svojho pôvodného účelu, sa stávajú súčasťou rozsiahlych inštalácií polemizujúcich nad utópiou pokroku a nezastaviteľného rastu, ako i nad znepokojujúcimi otázkami blížiacej sa budúcnosti. Hybridné strojové mechanizmy sa v rukách Szonn menia na ponuré ťažkopádne mementá nepretržitej výkonnosti a efektivity.

Výstavný projekt s názvom *Überdehnungsmobilität*, prezentovaný v roku 2019 v galérii Frankfurter Kunstverein v Nemecku, pozostával z monumentálneho kinetického objektu, ktorého základ tvoril starý priemyselný stroj na drvenie slamy. Szonn rozobrala potrubný systém tohto zariadenia a primontovala k nemu časti iných materiálov, ako napríklad plech, fóliu, kartón a vytvorila z nich bizarnú slučku. Namiesto sena drvil stroj stránky papiera, na ktorých boli vytlačené fragmenty textov tematizujúcich obeh tovaru. Skartované kúsky papiera poletovali dookola masívnymi trubicami tohto kedysi plne funkčného mechanizmu, poukazujúc na nezmyselnú kulmináciu a nadmernú spotrebu tovaru v súčasných podmienkach turbokapitalizmu.^{9 10}

6. Únava tela

V kapitole s názvom *Únava tela* by som chcela venovať väčšiu pozornosť umelcom a umelkyniam, v ktorých tvorbe zohráva ústredné postavenie telo.

⁹ Franziska NORI - Dennis BRZEK, „Catharina Szonn“, *Frankfurter Kunstverein*, <https://www.fkv.de/en/catharina-szonn/> (cit. 25.11. 2022).

¹⁰ Pojmom turbokapitalizmus sa označuje zrýchlená forma kapitalizmu, ktorej chýbajú opatrenia na udržanie rovnováhy systému a zabránenie sociálnym nepokojom. <https://en.wiktionary.org/wiki/turbocapitalism> (cit. 25.11. 2022).

Ako sa zrkadlí problematika unaveného a vyčerpaného tela v praxi súčasných umelcov a umelkýň? Aké faktory podľa vybraných umelcov a umelkýň vplyvajú na mieru fyzického a psychického vyčerpania? Prostredníctvom akých metód a stratégií skúmajú danú problematiku? Ako sa mení starostlivosť o naše telo pod vplyvom stále novších a výkonnejších technológií? Ako práve technológie či novodobé digitálne platformy redefinujú uvažovanie o zdraví?

To sú len jedny z mnohých otázok, na ktoré sa snažia nasledovní umelci a umelkyne nájsť odpovede prostredníctvom svojej umeleckej praxe. Daná kapitola je pokusom o prehodnotenie a spochybnenie spoločenského a všeobecne akceptovaného tlaku byť neustále „v poriadku“ a pripravení pracovať. Skúma náš paradoxný vzťah k digitálnym technológiám, kedy je všeobecne známe, že digitálny svet zhoršuje pocit izolácie a úzkosti, no zároveň sa propaguje ako zdroj zázračných a inovatívnych riešení pre ľudí trpiacich akýmkoľvek duševným či fyzickým ochorením.

6.1. Telá ako úložiská utopických túžob

Prax umelkyne **Liz Magic Laser** žijúcej a pôsobiacej v New Yorku, zahŕňa prácu s videom, performance, objektom či inštaláciou. Laser sa zaoberá myšlienkami moci a spôsobmi jej výkonu, pričom pracuje s formátmi ako sú napríklad prezidentské prejavy, TED Talks alebo nočné spravodajské relácie. Skúma, ako sa politika, technológie, psychológia a médiá využívajú na riadenie a ovplyvňovanie ľudských impulzov a motivácií. Do svojich projektov, ktoré zahŕňajú sociálnu a politickú kritiku, často zapája publikum a realizuje predstavenia vo verejných priestoroch, ako sú napríklad kiná alebo banky.

Päťkanálová videoinštalácia s názvom *In Real Life* z roku 2019 sa pokúša presnejšie lokalizovať ekonomické sily, ktoré formujú našu realitu 21. storočia. Má podobu experimentálnej reality šou, ktorá sleduje životy piatich gig-workerov¹¹ z rôznych kútov sveta vykonávajúcich prácu, ktorú si našli prostredníctvom online platforiem. V každej z epizód sledujeme, ako títo piati ľudia - scenárista, grafický dizajnér, voice artist, animátor a autor

¹¹ GIG ECONOMY - A gig economy is a labor market that relies heavily on temporary and part-time positions filled by independent contractors and freelancers rather than full-time permanent employees. <https://www.investopedia.com/terms/g/gig-economy.asp> (cit. 10. 9. 2022).

obsahu pre sociálne médiá - vykonávajú svoju prácu a zároveň sa pokúšajú zlepšiť svoje pracovné a životné návyky. Každý z nich komunikuje so svojim životným trénerom a duchovným poradcom prostredníctvom technologického programu navrhnutého spoločnosťou Laser - „30-Day Biohack Challenge“¹², ktorej súčasťou sú rôzne zdravotné aplikácie ako napríklad diéty, dychové cvičenia, monitory srdcového tepu alebo aplikácie na plnenie denných cieľov či tarotové výklady. Všetky tieto činnosti majú za cieľ optimalizovať zdravotný stav a zefektívniť pracovný výkon.

V závere video inštalácie sa ukáže, že títo piati ľudia sú zamestnanci štábu podieľajúcim sa na produkcii umeleckého diela - reality show *In real life*. To znamená, že ich najala sama umelkyňa v mene spoločnosti Laser, čím sa najatí pracovníci stali hlavnými hrdinami/protagonistami jednotlivých videí a zároveň kľúčmi k ich dokončeniu.

Interdisciplinárna prax umelkyne **Maryam Jafri**, ktorá žije a pracuje v Kodani a New Yorku, pozostáva z rozsiahlych výskumných projektov zahrňujúcich prácu s textom, videom, fotografiou a objektom, v ktorých často spája špecifické časové a kultúrne zóny. Využíva pritom rôzne naratívne formy a vedome fikcionalizuje dokumentárny archívny materiál. Jej diela sa pohybujú medzi filmom a divadlom, faktom a fikciou, historickými dokumentami a subjektívnymi adaptáciami. Vo svojich novších projektoch Jafri pracuje častejšie s médiom inštalácie alebo videoinštalácie, v ktorých ohľadáva témy týkajúce sa globálnych podmienok práce a produkcie, kultúrnych a vizuálnych reprezentácií histórie, ekonomiky či politiky a ich vplyv na našu každodennú skúsenosť.

Inštalácie Jafri často nastoľujú otázky súvisiace so vzťahom kapitálu a seboptimalizácie, čím umelkyňa poukazuje na základné podmienky sociálnej fragmentácie a ekonomického vyvlastnenia a zároveň spochybňuje požiadavku neustálej produktivity.¹³ Telo je čoraz viac vnímané ako miesto/zdroj úzkosti, ktorá je politicky a ekonomicky produkovaná. Masový narcizmus - nekonečná snaha o optimalizáciu a sebaopozorovanie - sa stáva všeobecnou normou. Trend wellness sa podľa Jafri dokonale zhoduje s étosom osobnej zodpovednosti a svojpomoci súčasného kapitalizmu.

¹² „In real life“, *Liz Magic Laser*, 2019, <https://www.lizmagiclaser.com/> (cit. 5. 6. 2022).

¹³ „Wellness - Postindustrial Complex“, *Maryam Jafri*, 2017, <https://www.maryamjafri.net/wellnessComplex.htm/> (cit. 12. 6. 2022).

Jafri prostredníctvom svojej tvorby taktiež poukazuje na jeden z dôsledkov kapitalizmu, kedy sa ekonomicky zraniteľní jednotlivci - ľudia, ktorých nazýva kolektívne prekariát - cítia zodpovední za svoju neschopnosť pracovať/produkovat' v prípade, ak ochorejú. Umelkyňa konštatuje, že pracujúcim, vrátane príslušníkov prekariátu a tvorivej triedy, zostáva ako jediný prostriedok obživy ich pracovná sila a sú preto nútení zúfalo hľadať svojpomocné riešenia typu „urob si sám.“¹⁴

Americká umelkyňa **Shana Moulton** sa vo svojich performance, videách a mnohovrstevnatých imerzívnych inštaláciách zamýšľa nad vzťahom medzi konzumným spôsobom života a hľadaním duchovna. Zároveň svoju tvorbu využíva ako prostriedok na vyjadrenie úzkostí súčasného sveta. Vo svojej bohatej umeleckej praxi skúma podoby feministickej spirituality, myšlienky, ktoré sú ústrednými témami dnešnej kultúrnej diskusie, ako napríklad osobný wellness priemysel, ekologický protest či alternatívne modely života.

Performancie a videá Shany Moulton sú založené na postave jej alter ega Cynthia - osobnosti, ktorú si umelkyňa vytvorila už počas štúdia. V sérii *Whispering Pines*, ktorú umelkyňa od roku 2002 neustále kontinuálne rozvíja, je hlavnou hrdinkou práve Cynthia a jej osobné trápenia a posadnutosť zdravím. Názov série *Whispering Pines* odkazuje na miesto, kde autorka sama vyrastala - park mobilných domov pre seniorov v Kalifornii, ktorý prevádzkovali jej rodičia.

Moulton vo svojej tvorbe často prelína fikciu a skutočnosť, čo je zreteľné vďaka priznaným digitálnym kolážovým technikám. Kráčajúc v stopách hnutia New Age, ktoré má korene v špiritizme a ktoré vzniklo v Kalifornii v 50. rokoch 20. storočia, využíva Cynthia duchovné techniky a okultné predmety, ktoré jej slúžia ako inšpirácia pre želané rozšírenie vedomia. Cynthia stelesňuje hľadačku zmyslu života túžiacu po sebazdokonaľovaní v spoločnosti ovládanej kapitalizmom.¹⁵

Institute for New Feeling (IfNf) je kreatívny kolektív založený v roku 2012 v USA, ktorý tvoria umelci Scott Andrew, Agnes Bolt a Nina Sarnelle. Vo svojej umeleckej praxi čerpajú z

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Shana MOULTON, „Artist Shana Moulton on creating a surreal, wellness-obsessed alter-ego“, *Dazed*, 17. septembra 2019,

<https://www.dazeddigital.com/art-photography/article/46026/1/artist-shana-moulton-on-creating-a-surreal-wellness-obsessed-alter-ego/> (cit. 13. 7. 2022).

estetiky a rétoriky wellness priemyslu, špekulatívneho dizajnu, reklamy, korporátnych teambuilding seminárov či politickej propagandy. Tvorba IfNf predstavuje hravú alternatívu k mainstreamovým (často kapitalistickým) cestám k wellness a má podobu audiovizuálnych meditácií, liečebných procedúr, terapií či produktov na sebaopateru.¹⁶

Tvorba IfNf má pomerne ambivalentnú povahu, na jednej strane majú ich realizácie často komicko - absurdný charakter, parodujúci komerčný model kultúry zdravia, krásy a blahobytu, na strane druhej zároveň poukazujú i na terapeutický potenciál umenia. Udržiavaním týchto protichodných koncepcií, ako i vytváraním kolektívnych zážitkov, je publikum podnecované k tomu, aby cítilo rôznorodými a neočakávanými spôsobmi a zažívalo skúsenosť s takzvaným „novým cítením“.

6.2. Kríza spánku

Z nedostatku spánku sa stala bežná súčasť našich hektických životov prerastajúca nezriedka až do chronického stavu, ktorý si často ani sami neuvedomujeme. Zo spánku sa stal v spoločnosti neskorého/digitálneho kapitalizmu problém, prekážka, výraz slabosti, zdržanie na ceste za plnením zadania, netaktnou niekoľkohodinovou odmlkou v mailovej konverzácii.

Talianska umelkyňa **Elisa Giardina Papa** vo svojich multimedialných projektoch skúma vplyv technológií a umelej inteligencie na naše emocionálne prežívanie, ako aj spôsoby, akými digitálne platformy a automatizácia menia charakter našej každodennej práce, starostlivosti či spôsoby trávenia voľného času. Umelkyňa kriticky nahliada na proklamovaný emancipačný potenciál automatizácie a jej schopnosti uľahčiť a skrátiť nevyhnutný pracovný čas. Skúma, ako podmienky neskorého kapitalizmu determinujú našu schopnosť pracovať a žiť, napríklad ich vplyvom na naše emócie, intimitu či spánok.

Papa vo svojej umeleckej praxi podrobuje kritike technológie, ktoré boli pôvodne vyvinuté za účelom uľahčiť či zjednodušiť spôsoby poskytovania a prijímania rôznych druhov starostlivosti alebo za účelom sebaoptimalizácie či budovania medziľudských a partnerských vzťahov, akými sú napríklad spánkové aplikácie, zoznamovacie platformy a pod. Využívanie mobilných aplikácií sa stalo bežnou súčasťou nášho života, pričom tieto technológie

¹⁶ „Institute for New Feeling“, <http://instituteformewfeeling.com/info/> (cit. 15. 7. 2022).

zaznamenávajú a digitalizujú takmer každý náš krok či telesný stav - mapujú náš denný príjem potravy, množstvo vy danej energie alebo menštruačný cyklus.

Umelkyňa zaujímajú momenty, kedy vplyvom týchto technológií bežné ľudské činnosti strácajú svoju pravú podstatu - kedy sa napríklad spánok stáva momentom produktivity, zdrojom získavania údajov, ktoré je nutné zhromažďovať za účelom optimalizácie ľudských funkcií alebo kedy sa zo záznamu emócií stávajú vyprahnuté vizuálne mapy slúžiace aplikáciám zameraným na poskytovanie psychologick ej podpory.¹⁷ Papa upozorňuje, že typ práce potrebnej na vyvíjanie týchto životu „zjednodušujúcich“ technológií paradoxne môže viesť k tým istým chorobám a poruchám, ktoré sa tieto aplikácie snažia liečiť.

Taktiež pôvodom írsky umelec **Yuri Pattison** sa vo svojej umeleckej praxi zameriava na sociálny, politický a spoločenský vplyv nových technológií, ktoré majú v dôsledku rýchlej digitalizácie čoraz väčší vplyv na všetky aspekty nášho života a práce. Zaujímajú ho vedecko-fantastické príbehy, z ktorých čerpajú viaceré startupy a globálne high-tech spoločnosti na marketing nových digitálnych technológií, či spôsoby, akými sa virtuálna realita zhmotňuje do našich každodenných životov. Pattison vo svojich posledných projektoch skúma, akú úlohu zohráva robotická správa údajov v aspektoch wellness - od riadenia spánkových cyklov až po zaznamenávanie a vyhodnocovanie zdravotných informácií od používateľov týchto aplikácií.¹⁸

Pattison prostredníctvom svojich umeleckých projektov poukazuje na alarmujúcu skutočnosť, že naše telá sú i počas spánku, v stave domnelého odpočinku, zdrojom neustálej produktivity a stávajú sa komoditou, materiálom pre neustále sa generujúci zisk a rast digitálnych platforiem.

Umelcov a umelkýň na tuzemskej umeleckej scéne, ktorí/é vo svojej tvorbe reflektujú pojmy súvisiace s prácou v podmienkach neskorého kapitalizmu, vplyv technológií na naše dennodenné prežívanie, či krízu spánku, je hneď niekoľko. Jedným z prvých projektov, ktoré upozorňovali na čoraz viac bagatelizovanú rolu spánku v prospech vysokého a takmer

¹⁷ Elisa Giardina PAPA, „Notes on Post-Work“, video, 27:19 min, *Vimeo*, nahrané užívateľom Aksioma.org 28. januára 2020, <https://aksioma.org/cleaning.emotional.data/> (cit. 20. 7. 2022).

¹⁸ „Yuri Pattison“, *Mother's Tankstation Limited*, <http://www.motherstankstation.com/artist/yuri-pattison/biography/> (cit. 12. 7. 2022).

nepretržitého pracovného nasadenia, bol projekt s názvom *Manifest spáčů*, ktorý spoločne realizovali **Barbora Kleinhamplová a Tereza Stejskalová** v roku 2014 v Malej galérii Ústí nad Labem. Ďalším umelcom, ktorý sa vo svojej práci dlhodobo zaoberá vplyvom súčasných kapitálových systémov a technológií na naše životy a s nimi súvisiacimi zmenami našich návykov, je český umelec žijúci v Berlíne, **Martin Kohout**. Veľká časť jeho práce je taktiež, ako tomu bolo u predošlých umelcov a umelkýň, venovaná výskumu spánkových mechanizmov. Práve problematike spánku, respektíve jeho premene či absencii v dôsledku nočných pracovných smien, sa Kohout venuje vo svojom obsiahlom projekte s názvom *Night Shifts*, ktorý zahŕňa krátky autorský film *Slides*, medziodborové podujatie *Daylight Management* či publikáciu *Night Shifter*, vydanú vo svojom vlastnom vydavateľstve TLTRPreß.¹⁹ Noční pracovníci sa stali predmetom výskumu i ďalšieho umelca a grafického dizajnéra pôsobiaceho v Čechách - **Nikola Ivanova**. Vo svojej intermediálnej praxi sa zaoberá najmä biopolitikou spánku, kolonizáciou nočného času či spánkovými poruchami a rozvíja tézy, kedy technologický pokrok, s ním spojené súčasné mocenské štruktúry a inštitúcie, ktoré ich reprezentujú, majú na náš biologický život zásadný vplyv.

7. Obrat k pomalosti

7.1. The degrowth movement

Na poli domáceho a zahraničného súčasného umenia otázky súvisiace so starostlivosťou či spomalením, začínajú rezonovať pomerne silno. Viaceré umelecké inštitúcie v rámci svojho programu, tematických skupinových výstav, doprovodných akcií, diskusií či workshopov, čoraz častejšie reflektujú potrebu zmeny spôsobu svojho doterajšieho fungovania a snažia sa nachádzať praktické riešenia, ako k tejto zmene dospieť?

Túžba po prehodnotení zabehnutých postupov, po nachádzaní udržateľnejších metód fungovania alebo skrátka len po zvoľnení tempa, je patrná v celej kultúrnej sfére. Návrat do takzvaného normálu - teda do stavu pred vypuknutia pandémie COVID-19, s ním spojená

¹⁹ „Night Shifts“, *Martin Kohout*, <https://www.martinkohout.com/night-shifts/> (cit. 16. 9. 2022).

urputná snaha o dobehnutie všetkého zameškaného, spôsobila len ďalší enormný nával práce a kulmináciu preťaženia. Viacerí muzikanti a muzikantky otvorene prehovárajú o ťažkostiach so svojim duševným zdravím a napriek opätovne povoleným hromadným akciám dobrovoľne pozastavujú svoje tour. Kultúrne periodiká venujú týmto otázkam celé tematické čísla. Divadlá vo svojich programových vyhláseniach avizujú sezónu degrowth. Celkom určite sa nejedná o celospoločenské pnutie. I tak už ale teraz môžeme pozorovať prvé náznaky, záblesky signalizujúce možný prísľub zmeny.

V rámci danej kapitoly by som sa taktiež chcela bližšie venovať vybraným domácim a zahraničným umeleckým inštitúciám, umelcom a umelkyniam, ktorí/é sa rozhodli ideu degrowth aplikovať do svojej praxe. Napriek tomu, že sa jedná o koncept, ktorého počiatky siahajú už do 70. rokov minulého storočia, jeho princípy a metódy sú do praxe zavádzané stále pomerne zriedka. Môže sa ale javiť, že práve zmienená klimatická kríza, pandémia COVID-19, ekonomická kríza spôsobená vojnou na Ukrajine, či aktuálne rekordná miera inflácie, ktorá má vplyv na všetky oblasti nášho života, umeleckú sféru nevynímajúc, umocnila potrebu nachádzať nové a udržateľnejšie formy fungovania.

V roku 2021 založila grécko-anglická umelkyňa a umelecká výskumníčka, aktuálne pôsobiaca vo Švédsku, **Alexandra Papademetriou** on-line platformu s názvom *The Degrowth Toolbox for Artistic Practices*. Cieľom tejto iniciatívy je sformulovať koncepčný rámec pre tvorivé a výstavné postupy zamerané na degrowth a vytvoriť súbor nástrojov pre umelcov, umeleckých pracovníkov a organizácie, ktoré majú záujem nachádzať etické a udržateľné spôsoby tvorby.²⁰

Do úvahy je potreba podľa Papademetriou nepochybne brať i ekologické aspekty. Svet umenia nie je zázračne ušetrený od nekonečnej slučky výroby a spotreby, ktorá je základom kapitalistickej ekonomiky. Keďže medzi sebou súťažíme o priestor, zviditeľnenie a zdroje, sme nútení/é neustále produkovať viac a vo väčšom merítku. Výsledkom tlaku na to, aby sme boli stále aktívni/e, mali silné portfólio, naháňali sa za príležitosťami, je fakt, že často pracujeme na projektoch polovičato a v konečnom dôsledku výstupy týchto projektov

²⁰ Alexandra PAPADEMETRIOU, „The Degrowth Toolbox for Artistic Practices“ (pdf online), publikácia vznikla počas virtuálnej rezidencie wendy.network v marci 2021. Dostupné z <https://degrowthtoolbox.net/thedegrowthtoolboxforartisticpractices.pdf/> (cit. 13. 10. 2022).

existujú len ako riadok v našom životopise. Do tohto procesu sa vynakladajú obrovské prostriedky a výsledok často stráca svoje opodstatnenie a zostáva ležať v skladoch.

Ak chceme vytvoriť podmienky pre postkapitalistickú udržateľnú spoločnosť, musíme podľa slov Papademetriou vytvoriť základy pre rozvoj nezávislých organizácií zdola. V tomto úsilí je nevyhnutné využívať nástroje a stratégie spolupráce, konsenzu a vzájomnej pomoci horizontálnej organizácie. Ach chceme vystúpiť proti všetkému, čo nás dehumanizuje, ničí a poškodzuje planétu, musíme si uvedomiť, že ako jednotlivci nemôžeme dosiahnuť takmer nič - to je možné len v spolupráci, iba spoločným úsilím je možné nájsť cestu von z našej z dystopickej súčasnosti.²¹

7.2. Pomalé inštitúcie

V nasledovnej kapitole s názvom *Pomalé inštitúcie* by som chcela v krátkosti priblížiť projekty či princípy fungovania pár vybraných domácich a zahraničných umeleckých inštitúcií, ktoré sa vo svojej činnosti snažia reflektovať vyššie zmienené skutočnosti a prinášať do svojho programu témy týkajúce sa spomalenia, starostlivosti či udržateľnosti.

Príkladov zahraničných umeleckých inštitúcií, ktoré sa rozhodli vydať cestou spomalenia či udržateľnosti neustále pribúda. Je ňou i berlínska galéria **Gropius Bau**, jedna z najvýraznejších nemeckých galérií súčasného umenia sídliaca v centre mesta, ktorá sa rozhodla aplikovať princípy udržateľnosti priamo do svojej výstavnej praxe. V roku 2020 sa v tejto inštitúcii konal výstavný projekt, či ako uvádzajú samotní autori a autorky projektu - skôr situácia s názvom *Down to Earth*, ktorú inicioval Thomas Oberender a spolukurátorovali ju Julia Badaljan, Thomas Oberender, Anja Predeick, Tino Sehgal a Jeroen Verstele.²²

Situácia *Down to Earth* bola skôr než výstavou v tradičnom slova zmysle hlavne experimentom skúmajúcim v akých podmienkach, s ohľadom na eliminovanie produkcie emisií, je vôbec možné dnes realizovať umelecký projekt takéhoto charakteru. Okrem toho však situácia *Down to Earth* bola po dobu jedného mesiaca priestorom pre stretávanie sa,

²¹ Ibid.

²² „Down to Earth“, *Berliner Festspiele*, https://www.berlinerfestspiele.de/de/berliner-festspiele/programm/bfs-gesamtprogramm/programmdetail_30920_6.html/ (cit. 15. 9. 2022).

platformou pre nadviazanie diskusií a rozhovorov, vzácnymi momentami blízkosti, oslavou hudby a tanca. Bola súborom udalostí, ktoré sa menili v čase a až spoločne s návštevníkmi a návštevníčkami galérie nadobúdali svojho plného významu.

Ďalšou berlínskou umeleckou inštitúciou, ktorá sa snaží myšlienky degrowth aplikovať do svojho každodenného provozu je **Die Galerie Wedding – Raum für zeitgenössische Kunst**. Galéria sa už od začiatku svojho vzniku profilovala ako priestor pre tvorbu inovatívnych myšlienok s dôrazom na medziodborovú spoluprácu, pričom svoju pozornosť dlhodobo zameriava na tvorbu miestne špecifických projektov a na úzky dialóg vedený s obyvateľmi danej berlínskej lokality. V roku 2020 sa priestor galérie, v reakcii na práve prebiehajúcu pandémiu COVID-19, dočasne transformoval na úrad sociálnej starostlivosti a bol využívaný ako čakáreň a konzultačný priestor pre miestnych obyvateľov, ktorí potrebovali sociálnu pomoc. Galéria tak zároveň plnila dvojité funkcie - v dopoludňajších hodinách poskytovala zázemie sociálnym pracovníkom a pracovníčkam a v popoludňajších hodinách sa opäť prinavracala k svojmu pôvodnému účelu.

V roku 2020 sa zároveň galéria stala hositeľskou inštitúciou pre poriadanie medzinárodného zhromaždenia s názvom *Embracing Weaknesses/ Degrowth*, organizovanej platformou SoS - Soft Solidarity, pod vedením kurátorského tímu v zložení Nataša Ilić a Solvej Helweg Ovesen.²³ Súčasťou tohto zhromaždenia bolo množstvo prednášok, diskusií a performancií, ktoré sa vzťahovali k rôznym socio-ekonomickým, politickým, antropologickým a miestne špecifickým otázkam.

Jednou z inšpiratívnych iniciatív v rámci domácej umeleckej scény je činnosť brnenského divadelného uskupenia **HaDivadlo**, ktoré sa okrem vlastnej inscenačnej činnosti venuje i tvorbe bohatého sprievodného programu, v rámci ktorého často prepája sféru divadla a súčasného umenia. Vedenie divadla sa v rámci dramaturgického konceptu pre svoju 47. sezónu s názvom *Nerůst* rozhodlo, že v priebehu tejto sezóny nebudú produkovať žiadne nové divadelné predstavenie, ale budú pracovať výhradne so svojím doterajším repertoárom, pričom ho budú rozvíjať a obohacovať o nové perspektívy. Hlavným cieľom sezóny *Nerůstu* teda bolo produkovať nové myšlienky a spoločné zážitky, vytvárať mnohovrstevnaté udalosti, širšie mentálne polia, ktoré môžu podnecovať tvorbu nových kontextov.²⁴

²³ „SoS – Soft Solidarity“, *Galerie Wedding*, <http://galeriewedding.de/sos/> (cit. 21. 8. 2022).

²⁴ Ivan BURAJ - Matěj NYTRA - Anna PRSTKOVÁ - Anna STRÁNSKÁ, „Předtucha radosti - Reflexe nerůstové sezony HaDivadla, 2021/22“, *tumblr*, <https://hadivadlo.tumblr.com/>, (cit. 25. 8. 2022).

Takouto mnohovrstevnatou udalosťou bol bezpochyby i dvojdenný interdisciplinárny festival s názvom *Dům kultury a únavy (2021)* a *Dům kultury a naděje (2022)* realizovaný spoločne s platformou pre experimentálne umenie Terén. Obe podujatia boli zamerané na medziodborovú spoluprácu a špecifickú prácu s návštevníkmi a návštevníčkami, ktorí/é sa sami čiastočne stávali tvorcami obsahu týchto podujatí. Hlavným cieľom oboch udalostí bolo najmä stretávanie sa, spoločné trávenie voľného času a prinavrátanie pojmu voľný čas jeho stratenú hodnotu.

Podobnou cestou inšpirovanou ideou degrowth sa v uplynulom roku 2022 vydala i **Galerie města Pardubic (GAMPA)**. Táto umelecká inštitúcia, pod kurátorským zaštitením Šárky Zahálkové, využila obdobie, kedy bola galéria v štádiu presunu z miesta svojho doterajšieho pôsobenia - barokových priestorov bývalej sýpky do budovy Automatických mlýnov, k zamysleniu sa nad tým, aká je vlastne rola umeleckej inštitúcie z perspektívy dneška, respektíve ako sa jej rola mení.

Celoročný cyklus galérie s názvom *Intermezzo* bol zameraný, podobne ako tomu bolo pri dramaturgickom koncepte brnenského HaDivadla, predovšetkým na tvorbu udalostí, medziodborových spoluprác a spoločných zážitkov, naproti koncentrovaniu sa na produkciu tradičných hmotných výstupov. Prioritou sa taktiež stali kvalita spoločne tráveného času a snaha o rozvíjanie či prehĺbovanie dialógu smerom von, teda mimo umeleckú komunitu. Súčasťou programu sa tak stávali bežní obyvatelia mesta, ktorí sa spoločne s kurátormi a kurátorkami jednotlivých udalostí - odborníkmi a odborničkami z rôznych oblastí, usilovali prostredníctvom jednoduchých intervencií a udalostí o zlepšenie kvality života v danej lokalite.

7.3. Pomalí umelci a umelkyne

7.3.1. Krok k spomaleniu

Francúzsky umelec **Adrien Vescovi**, ktorý žije a pôsobí v Marseille, vytvára obrazy a monumentálne priestorové inštalácie, ktorých ústredným prvkom sú textílie a na ne prirodzene pôsobiace prírodné procesy. Práca Vescoviho je založená na pomalosti - pomalých

procesoch pigmentácie, sušenia a ručného šitia. S trpezlivosťou a starostlivosťou recykluje staré textilie a farbí ich vlastnými prírodnými odvarmi, do ktorých pridáva byliny, listy, kôru alebo korenie.

Svoje veľkorysé podmanivé inštalácie Vescovi taktiež vytvára spôsobom, kedy jednotlivé textilie necháva vystavené vonkajším podmienkam po dobu niekoľkých mesiacov, počas ktorých na nich počasie zanecháva jedinečný ráz. Procesy, počas ktorých sú tkaniny vystavené slnečnému žiareniu, dažďu či iným prírodným živlom, determinujú ich delikátnu farebnosť i textúru. Tkaniny tak v priebehu času „nasakujú“ špecifickosť konkrétneho miesta a stávajú sa doslova jeho verným efemérnym odtlačkom.

Pomalosť tvorby Adriena Vescovi je ukážkou, ako možno vytvárať pohlcujúce monumentálne inštalácie - v súčasnom umení tak populárne a rozšírené environmenty - z ktorých sa za uplynulých pár rokov stala takmer norma, udržateľným a šetrným spôsobom. Vo svojich pomalých procesoch Vescovi čerpá z toho, čo mu okolité prostredie ponúka, no berie si to nenásilným a pokorným spôsobom. V prírode nachádza skôr partnera, než neobmedzenú zásobáreň zdrojov.

Na pomalosti tvorivých procesov a využití primárne recyklovaných materiálov je založená i prax čínskej umelkyne **Yi Ji**, ktorá žije a pracuje v Šanghaji. Materiál, ktorý tvorí základ jej sôch a inštalácií má väčšinou všedný charakter - jedná sa napríklad o zvyšky zozbierané zo stavenísk ako železo, betón, tehly, ktoré následne umelkyňa kombinuje s organickejšími materiálmi ako sú vlasy, živica zo stromov alebo vosk. Tvorba Yu Ji je úzko prepojená s lokalitou, v ktorej sa v danej chvíli pohybuje. Jej projekty sú výsledkom dlhých a sústredených pozorovaní, podrobným skúmaním daného terénu a nachádzaním vzájomných súvislostí a väzieb medzi živým organizmom - telom a prostredím, ktoré ho obklopuje.

Pomalosť a subtilnosť inštalácií Yu Ji pôsobí ako protiklad k surovému charakteru mestského prostredia 20. a 21. storočia. V kontraste s majestátnou povahou výškových budov a mestskej zástavby umelkyňa vyhladáva a oživuje vyradené a odhodené predmety a zvyšky rozpadajúcich sa budov. Tvorivý proces je súborom mapovaní mesta pod citlivým a starostlivým drobnohľadom.²⁵

²⁵ Eran Sabaner KALAORA, „Outside LA: YU JI Wasted Mud. Chisenhale Gallery, London UK“, *artillery*, 7. júla 2021, <https://artillerymag.com/yu-ji-chisenhale-gallery-london/> (cit. 22. 12. 2022).

7.3.2. Krok k ozdraveniu

Problematikou ozdravovania alebo lepšie povedané liečiteľstva sa vo svojej praxi dlhodobo zaoberá umelkyňa britsko-keňského pôvodu **Grace Ndiritu**, a to prostredníctvom angažovaných či aktivistických projektov, literárnych esejí, filmov či šamanských predstavení. Od roku 2012 kontinuálne rozvíja projekt s názvom *Healing the Museum*. Jeho zámerom je prostredníctvom iných než racionálnych prístupov, akými sú napríklad šamanizmus a meditácia, znovu aktivovať umelecké inštitúcie, ktoré podľa autorky projektu dostatočne nereflektujú socio-ekonomické či politické zmeny, s ktorými sme ako spoločnosť konfrontovaní.

Hlavným zámerom projektu *Healing The Museum* je prinavrátiť týmto inštitúciám svoju stratenú hodnotu a transformovať ich na prostredia užitočné a prístupné pre všetkých, nielen úzkej umeleckej komunite. Umelkyňa taktiež zdôrazňuje, že umelecké inštitúcie by mali zohrávať kľúčovú rolu v boji proti kultúre strachu, ktorú šíria mnohé mainstreamové médiá. Pokúša sa premeniť tieto budovy na performatívne platformy, ktorých činnosť môže mať reálny celospoločenský dosah smerujúci k uzdraveniu, a slúžiť tak dokonca i ako nástroj na budovanie mieru.

Pôvodom grécka umelkyňa **Georgia Sagri**, pohybujúca sa profesne medzi Aténami a New Yorkom, sa vo svojej bohatej umeleckej praxi rôznorodého charakteru zaoberá otázkami identity, autonómie, sebaorganizácie či kritikou súčasných mocenských štruktúr a spoločenských zvykov. Jej diela sú udalosťami, kde materiálne a nemateriálne prvky spoločne koexistujú a vytvárajú komplexné svety. Objektové a performatívne zložky týchto svetov na seba úzko nadväzujú, pričom medzi sebou budujú mentálne i fyzické napätie. Výraznú rolu v tvorbe Sagri zohráva médium performance, prostredníctvom ktorého sa snaží narúšať ustálené vzorce správania, skúmať hranice fyzickej záťaže, pričom sa pokúša tieto dočasné, zato ale často veľmi intenzívne udalosti, využívať ako prostriedok aktivácie tela smerom k psychofyzickému zotaveniu a zároveň i politickému odporu.

Na nedávnej výstave s názvom *Case_L*, ktorá sa uskutočnila v roku 2022 vo švajčiarskej galérii Kunsthalle Friart vo Fribourgu, prezentovala Sagri časť svojho prebiehajúceho výskumu fyziologických a patologických stavov tela v hyperkapitalistickej spoločnosti.

Výstava predstavovala priestorovú, metafyzickú, pocitovú a ideovú štruktúru, pričom jej jednotlivé časti zahŕňali manifestáciu, vyjadrenie, liečbu a zotavenie na ceste uprednostňujúcej prepojenosť a priechodnosť, pred segregáciou poznania a vnímania.²⁶

Umelkyňa, poetka a kurátorka **Lauryn Youden**, ktorá žije a pracuje v Berlíne a vo Vancouveri, sa vo svojich interdisciplinárnych projektoch zaoberá výskumom modernej západnej medicíny, medicínsko-priemyselného komplexu, alternatívnych liečebných postupov a tradičnej medicíny. Verejným prezentovaním svojich osobných skúseností, ako aj prehodnocovaním histórie medicíny cez feministickú a crip²⁷ queer optiku, čerpá z potláčaných, marginalizovaných a často už zabudnutých praktík starostlivosti a poznania, či liečby chronických ochorení a neviditeľných znevýhodnení.

Lauryn Youden sa vo svojej tvorbe zameriava na dejiny medicíny a starostlivosti z feministickej perspektívy a verejne prezentuje svoje osobné skúsenosti s duševnou chorobou. Vo svojich performance, objektoch, inštaláciách a textoch využíva stratégie, ktoré zahŕňajú celú škálu praktík z oblastí ako je napríklad alchymia, liečiteľstvo, čarodejníctvo, bylinkárstvo, spiritualita a mystika, literatúra alebo teória umenia. Jej projekty majú často charakter performatívnych ceremónií pozostávajúcich z hovoreného slova a využitia predmetov rôznorodého charakteru, napríklad nástrojov poskytujúcich sebaopateru.

8. Záver

Cieľom dizertačnej práce s názvom *Potential Causes Of Afternoon Tiredness. Únava a vyčerpanie v kontexte súčasného umenia* bolo zmapovať a pomenovať hlavné príčiny a dôsledky únavy a vyčerpania cez optiku súčasného umenia, ako i na pozadí praktického výskumu realizovaného v rámci vlastnej umeleckej praxe.

²⁶ Marina VISHMIDT, „Breathing and Breaking. Georgia Sagri’s IASI“, *Afterall*, https://afterall.org/article/breathing-and-breaking_georgia-sagri-s-iasi/ (cit. 13. 9. 2022).

²⁷ Crip je termín, ktorý mnohí ľudia v rámci štúdií o zdravotnom znevýhodnení a aktivistických komunit používajú nielen v súvislosti s ľuďmi so zdravotným znevýhodnením, ale aj s intelektuálnou a umeleckou kultúrou, ktorá z týchto komunit vychádza. Crip je skratka pre slovo "mrzák", ktoré sa používalo (a používa) ako urážka ľudí so zdravotným znevýhodnením, ale ktoré bolo opätovne privlastnené touto skupinou ako termín posilnenia a solidarity. <https://www.bethanien.de/en/exhibitions/lauryn-youden/> (cit. 13. 9. 2022).

Na príklade tvorby vybraných umelcov a umelkýň som predostrela základný orientačný rámec danej problematiky, ktorý sa dotýkal oblasti pracovných podmienok, prekarizácie, syndrómu vyhorenia, únavy materiálu, únavy tela, krízy spánku a obratu k spomaleniu.

Vybrané umelecké realizácie ohľadávajú danú problematiku z rôznych perspektív, ktoré neraz prekračujú hranice súčasného umenia a v niektorých prípadoch sú založené na medziodborových spoluprákach. Spoločným pojítkom sa stal kriticky vedený umelecký výskum, pomocou ktorého zmienení/é umelci a umelkyne pátrajú po hlavných príčinách narastajúcej neistoty a pocitu všeobecnej únavy a vyčerpania.

Požiadavky súčasného globálneho kapitalistického systému narúšajú hranicu medzi spánkom a bdením, ako aj viaceré ďalších životne dôležitých hraníc, napríklad tú medzi dňom a nocou, verejným a súkromným, prácou a voľným časom alebo aktivitou a odpočinkom.

Na pozadí vybraných individuálnych umeleckých prístupov som mala snahu v rámci kapitoly *Únava materiálu* poukázať na stratégie využívajúce primárne recyklovaný materiál, ktorého pôvod alebo história predstavovala základné východisko alebo stredobod umeleckej výpovede. V spoločnosti neskorého kapitalizmu môže byť totiž toto gesto vnímané aj ako akt vzdoru voči neustálej produktivite a kultu práce. O týchto dielach sa dá uvažovať ako o určitých vyjadreniach anti-moci - skromných protestoch voči hyperprodukcii a turbokapitalizme.

Hlavným predmetom záujmu kapitoly s názvom *Únava tela* bol ľudský organizmus postupne strácajúci svoje prirodzené biologické limity. Sme schopní/é pracovať viac, rýchlejšie, efektívnejšie, na každú slabinu či nevoľnosť nájsť ľahké a okamžité dostupné riešenie. Telá sa stali úložiskami utopických túžob internetu, jeho neomedzených možností, technologických výdobytkov, no ako sa ukazuje i na príklade danej dizertačnej práce, rovnako tak aj ich deformácií.

Vyššie zmenení umelci a umelkyne vo svojich rozmanitých projektoch tematizujú neustále sa rozširujúci neoliberalný priemysel starostlivosti o seba, motivačné firemné ideológie s cieľom maximalizovať svoje zisky a výkon zamestnancov, či kultúru wellness, ktorej kľúčovým prvkom je presunutie zodpovednosti za zdravie a životný úspech zo štátu na jednotlivca.

Dizertačná práca je preto pokusom o prehodnotenie a spochybnenie spoločenského a všeobecne akceptovaného tlaku byť neustále „v poriadku“ a pripravení/é pracovať kedykoľvek a čoraz dlhší čas. Mojou snahou bolo taktiež priblížiť čitateľom a čitateľkám náš paradoxný vzťah k digitálnym technológiám, kedy je všeobecne známe, že digitálny svet zhoršuje pocit izolácie a úzkosti, no zároveň sa propaguje ako zdroj zázračných a inovatívnych riešení pre ľudí trpiacich akýmkoľvek duševným a fyzickým ochorením.

Na poli domáceho a zahraničného súčasného umenia otázky súvisiace so spomalením, prehodnotením zabehnutých postupov, po nachádzaní udržateľnejších metód fungovania či skrátka len po zvoľnení tempa, začínajú rezonovať čoraz častejšie. Dokladom toho sú i vybrané umelecké inštitúcie, umelci a umelkyne, ktorých/é uvádzam v kapitole s názvom *Obrat k pomalosti*. V rámci danej kapitoly som sa taktiež pokúsila priblížiť ideu degrowth na pozadí súčasnej umeleckej praxe, či už inštitucionálnej alebo individuálnej.

Na základe predkladaného textu vyplýva, že idea degrowth sa v umeleckej praxi síce začína čoraz viac uplatňovať, stále je však považovaná predovšetkým za experiment, pričom až čas a ďalšie iniciatívy ukážu, či je túto víziu možné naplniť absolútne a dlhodobo. Už teraz sa ale črtajú hlavné ideové východiská, ktorých hodnota a kvalita nespočíva vo vykazovaní zisku a plnení výročných tabuliek, ale v budovaní efemérnych a zdanlivo pominuteľných situácií, v utužovaní a prehľbovaní vzájomných vzťahov, upevňovaní pocitu spolupatričnosti, nehierarchickom vzdelávaní, či v kladení dôrazu na kvalitu spoločne stráveného času.

Praktická časť dizertačnej práce obsahuje súhrn umeleckých realizácií, ktoré sa k danej problematike vzťahujú z vlastnej autorskej perspektívy. Tému únavy a vyčerpania sme v priebehu doktorského štúdia spracúvali spoločne s Juliou Gryboš v rôznych formách, pričom v priebehu času sa náš záujem začal postupne presúvať skôr k dôsledkom tohto vyčerpania, k spomaleniu, či uvoľneniu nahromadeného tlaku a relaxácii.

Uvedomenie si potreby spomalenia vnímam ako pomyselný medzník či styčný bod, ktorý pre nás predstavuje hlavnú výzvu, pred ktorou my samy, ako umelkyne, v súčasnosti stojíme.

Toho je mimochodom dokladom i predkladaný text. Dizertačná práca mi poskytla priestor a množstvo podnetov, ktoré považujem za zásadné a smerodajné v našej nadchádzajúcej

umeleckej činnosti. Osvojiť si princípy spomalenia a udržateľnosti v rámci vlastnej umeleckej praxe zrejme so sebou prinesie viacero neľahkých rozhodnutí. Vedieť si určiť priority, dovoliť si odrieknuť účasť na projekte v prospech kvality iného, či sústrediť sa primárne na proces a udržateľné metódy tvorby.

9. Únava a vyčerpanie v kontexte vlastnej umeleckej tvorby

V úvode kapitoly Praktická časť dizertačnej práce by som chcela v krátkosti ozrejmiť skutočnosti, ktoré nás spoločne s Juliou Gryboš viedli k voľbe témy únavy a vyčerpania, ktorú sme v rámci našej spoločnej umeleckej praxe v priebehu rokov kontinuálne rozvíjali v projektoch rôznorodého charakteru.

Stratégie a postupy, akými sa buduje a formuluje umelecký jazyk, sú rozmanité a možných prístupov je nepochybne bezpočet. Pre niekoho je napríklad umelecká tvorba odrazom jeho žitej skúsenosti, pre iného zas prostriedkom, akým sa vzťahovať k realite vôkol nás.

V prípade našom sa nikdy nejednalo o vedomé ciele kroky a rozhodnutia, ale o plynulý pozvoľný proces, počas ktorého sme ohľadávali materiál a priestor, s ktorým sme v priebehu tvorby prichádzali do kontaktu, no hlavne o neutíchajúci dialóg, živé rozpravy, ktorých nadšené odhalenia ako i tápavé blúdenia, určovali trajektórie, ktorými sme sa nechávali viesť.

Či už sa jednalo o site-specific inštalácie a intervencie v opustených chátrajúcich priestoroch – dlhodobo nevyužívaných budovách či zbankrotovaných predajniach; využívanie špecifického materiálu, ktorý často z týchto priestorov pochádzal alebo bol dokladom krachu či krízy na individuálnej báze; alebo o spoluprácu s performerami - muzikantmi, ktorí boli súčasťou niekoľko hodinových vyčerpávajúcich živých intervencií, každý z nadchádzajúcich projektov bol pokračovaním toho predošlého, jeho ďalšou pomyselnou vrstvou.

V priebehu času sme si čoraz intenzívnejšie uvedomovali, že pôvodca týchto tušených rozkladov a krachov, má svoje prvé, sotva badateľné trhliny, už vo svojich základných

stavebných kameňoch. Že unavené telá, rovnako tak ako „unavený“ materiál, môžu mať toho istého menovateľa.

Daná kapitola zahŕňa nasledovné projekty:

The Resonating Sound of a Fist Punching a Wall - jedna z prvých realizácií, v ktorej sme využili skrytý potenciál konkrétneho „unaveného“ materiálu, ktorého pôvod zohrával ústrednú rolu celého projektu, bola site-specific zvuková inštalácia s názvom *The Resonating Sound of a Fist Punching a Wall*. Výstavný projekt sme prezentovali na Slovensku v Stredoslovenskej galérii v Banskej Bystrici v roku 2016 a mal charakter imerzívneho prostredia, ktorého boli návštevníci a návštevníčky neoddeliteľnou súčasťou. Približne v tomto období sme totiž začali intenzívne skúmať a ohľadávať médium inštalácie v podobe komplexného environmentu, pôsobiaceho na viacero zmyslov divákov súčasne.

A Dose of a Shared After-Taste - site-specific zvuková inštalácia z roku 2017 bola koncipovaná priamo pre priestor jedálne Novej Cvernovky, ktorá sídli v areáli bývalej chemickej priemyslovky v Bratislave. Rozľahlý priestor bývalej jedálne, ktorý v tom čase nebol využívaný, sme zariadili modifikovaným nábytkom, z ktorého časť - kovové konštrukcie stoličiek, pochádzala zo skladu vyradeného školského vybavenia. Stoličky so stolmi a závesmi dočasne znovu-obývali daný priestor za doprovodu 4-kanálovej zvukovej stopy - gradujúceho bublania variácie sa vody. Vybavenie jedálne - stoly a rovnako tak i stoličky boli zbavené svojej pôvodnej funkcie a namiesto svojho praktického využitia slúžili ako podstavce pre postupne sa šíriace hnilobné procesy.

Glitters of Welfare - v rámci skupinovej výstavy s názvom *Dvě hlavy, čtyři ruce*, ktorá sa konala v galérii 8smička v Humpolci v roku 2018 a ktorá predstavovala tvorbu umeleckých dvojíc pôsobiacich na českej scéne, sme predstavili projekt s názvom *Glitters of Welfare*. V priestore galérie sme umiestnili dva veľkoformátové objekty - závesy - z ručne farbených priadzí. Hustá spleť bavlnených šnúr tlmených modrých a zelených odtieňov prinášala závan hravosti a nostalgie, zároveň však drobné predmety - šperky, ktorými boli tieto závesy zdobené, v sebe niesli i osobnejšiu rovinu. Jednotlivé šperky totiž pochádzali z rôznych českých zastavární, ktoré sme v priebehu príprav výstavy priebežne skupovali a postupne vpletali do farbených priadzí.

Diagnosis of the Curved Spine - špecifický materiál, respektíve jeho pôvod, zohrával ústrednú rolu i v projekte prezentovanom v roku 2019 v rámci samostatnej výstavy v galérii Horizont v Budapešti. Výstavný projekt pozostával zo série piatich statických objektov a nástenných tapiet. Konštrukcie objektov zložených z dreva, laminátu a ručne farbených textílií, odkazovali svojim tvaroslovím k variabilným paravánom. Textílie, ktorými boli konštrukcie potiahnuté a vyplnené pochádzali z viedenského veľkoskladu Franz Müller, ktorý zoskupuje a redistribuuje enormné množstvo nepoužitých tkanín zo všetkých kútov sveta, najmä však tie, zo skrachovaných a zrušených predajní a skladov.

Shadow Sleep of Emergency Mode - počas spoločnej umeleckej praxe s Juliou Gryboš sme sa aj my krátkodobo venovali problematike spánku a to konkrétne vo výstavných projektoch *Shadow Sleep of Emergency Mode* a jeho pokračovaním *Shadow Sleep of Emergency Mode II*. Prvá zo zmienovaných výstav sa konala v roku 2017 v pražskej Galérii etc. Inštalácia pozostávala z fragmentov použitého nočného nábytku, drôtených výplní matracov, plstených prikrývok, kresebného motívu neurónových sietí a zvuku. Rovnako ako tomu bolo pri našich predchádzajúcich realizáciách, i v tomto prípade sme zámerne volili ready-made materiál, kedy sme posteľe a výplne matracov v priebehu príprav výstavy zhromažďovali z bazárov a zberných dvorov. Bolo pre nás dôležité, aby bola prítomnosť predošlých spiacich tiel v tomto materiáli v istom zmysle stále hmatateľná.

Shadow Sleep of Emergency Mode II. - pokračovanie výstavného projektu - taktiež zvuková inštalácia, sa konala v galérii AlbumArte v Ríme v roku 2019. Súčasťou tejto výstavy bol taktiež Martin Kohout a austrálsky umelec Ben Landau. Výstava s názvom *What is happening with sleep today?* stavala do centra pozornosti spánok a jeho možné komerčné využitie, pričom jej hlavným inšpiračným zdrojom bol text Jonathana Craryho *24/7: Late Capitalism and the Ends of Sleep*. Výstavný projekt pojednával o čoraz viac dehumanizujúcich podmienkach práce diktovaných súčasným neliberálnym systémom. Podmienky, ktoré pretvárajú pojem časovosti, načrtávajú nové a mimoriadne nebezpečné stratégie dohľadu nad individuálnymi subjektivitami, ktoré podkopávajú možnosť budovania politických prejavov vzdoru a nesúhlasu.

Potential Causes of Afternoon Tiredness - poukázať na pocit všeobecnej únavy a vyčerpania, ktorý pozvoľna rastie naprieč rôznymi sociálnymi skupinami, bolo cieľom site-specific inštalácie a performance, ktorú sme zrealizovali v rámci Festivalu Kukačka v Ostrave v roku 2019. V prípade tejto inštalácie hralo dôležitú úlohu samotné miesto konania,

a síce jedna z dlhodobo nevyužívaných maloobchodných predajní v centre mesta, v ktorej sídlilo v priebehu rokov viacero podnikov, naposledy však predajňa bytového textilu. Naším zámerom bolo poukázať na tento chátrajúci objekt a taktiež použiť materiál, ktorý zmienenú únavu a vyčerpanie sám reprezentuje. Jednalo sa konkrétne o nerezové stojany na oblečenie, ktoré sme získali z druhej ruky z inej skrachovanej predajne. Z týchto stojanov sme následne zostavili sériu hybridného nábytku - evokujúceho ochabnuté nefunkčné „telá“, ktoré zároveň slúžili ako zázemie pre hudobnú performance. Z kovových konštrukcií doplnených o siete ručne farbených priadzí a textílií následne vzniká hybridná, mnohovrstevnatá inštalácia/situácia budovaná priamo na mieru daného priestoru a s ohľadom na jeho charakter a špecifiká.

Tiredness Quotes - obdobný postup sme zopakovali i v rámci samostatnej výstavy, ktorá sa uskutočnila v roku 2020 v priestoroch pražskej galérie Karlin Studios. I tentokrát sme využili súčinnosti obrazovej a zvukovej zložky s cieľom navodiť intenzívnejšie prežívanie miesta a času. Základ inštalácie *Tiredness Quotes* tvoril variabilný kovový mobiliár pochádzajúci zo skrachovanej predajne, ktorý sme kúpili prostredníctvom online bazáru od majiteľa bývalej predajne zmiešaného tovaru. Kovové regále sme následne opäť zložili do hybridných, samostatne stojacich objektov a doplnili subtílnym dekoratívnym výpletom z rôznych druhov priadzí, ktoré sme opäť získali z druhej ruky. I tentokrát tvorili výsledné veľkoformátové objekty zázemie pre skupinu štyroch muzikantov, ktorí boli súčasťou niekoľkohodinovej imerzívnej zvukovej udalosti. Moment vyčerpania muzikantov opäť stáva ústredným motívom celého projektu. Pocit únavy, kolapsu alebo krachu totiž vnímame ako symptomatický ukazovateľ mnohých aspektov dnešnej spoločnosti. Ten je okrem iného prítomný i v samotnom materiáli, z ktorého sú objekty konštruované.

One legged Pigeon - výstavný site-specific projekt sa uskutočnil v pražskej galérii Kostka v roku 2021 a mal charakter komplexnej site-specific inštalácie doplnenej o zvukovú performance. Inštalácia *One legged Pigeon* predznamenala posun v našom doterajšom umeleckom smerovaní. Nejednalo sa o radikálny krok, ale skôr o plynulý vývoj nadväzujúci na sériu našich predošlých realizácií. Naš záujem sa v tomto období začal postupne presúvať skôr k dôsledkom fyzického a duševného vypätia, k otázkam súvisiacim s uvoľnením nahromadeného stresu, spomaleniu a relaxácii, čo bolo dôsledkom pretrvávajúcich kulminujúcich kríz. Táto základná a zdanlivo banálna ľudská potreba sa v súčasnosti stáva doslova akýmsi prepychom, ktorý si nie všetci z nás môžu v plnej miere dožiť. Rituál

spomalenia a relaxácie sa preto stal ústredným motívom celého výstavného projektu a bol v ňom zakódovaný v niekoľkých vrstvách.

Tea Bags on Eyelids - motív spomalenia a uvoľnenia sme rozvíjali i v nadchádzajúcich výstavných projektoch. Pre brnenskú Galériu TIC sme v roku 2021 vytvorili samostatnú site-specific zvukovú inštaláciu, ktorá tematicky i formálne nadväzovala na postupy a princípy uplatňované v projekte *One legged Pigeon*. Do troch miestností Galerie U Dobrého pastýře sme umiestnili skupiny objektov, ktoré boli kombináciou viacerých materiálov - kovu, bavlnených priadzí, vosku a sadry. Objekty mali viacúčelový charakter - v prvej miestnosti galérie mali podobu variabilných paravánov a členili daný priestor do menších, intímnejších celkov. Zároveň však slúžili aj ako funkčný mobiliár vo forme podlhovastých kľukatých lavíc, ktoré poskytovali v poslednej miestnosti galérie priestor na sedenie. Dohromady s podmanivou repetitívnou zvukovou stopou, ktorú pre túto príležitosť skomponoval muzikant Jan Tomáš, vytvárali v priestore galérie špecifickú atmosféru, nabádajúcu návštevníkov a návštevníčky k pozastaveniu sa a spomaleniu.

Sunset Sonata - výstava s názvom *Bone Tone Shelf Self* bola v poradí druhou časťou výstavného cyklu, ktorý prebehol v roku 2022 v Galerii Kurzor - Nadace centrum súčasného umění v Prahe pod kuratelou Jana Zálešáka. Na druhej časti tohto zmieneneho cyklu sme participovali spoločne s umelcom Nicolásom Lamasom. Na výstave sa stretli dva odlišné autorské prístupy, v ktorých sa do popredia dostávali najmä samotné procesy, akými jednotlivé diela vznikali.

Daily Swallowed Dilemma - inštalácia predstavovala zavŕšenie celoročného výstavného cyklu, v ktorom sme kontinuálne rozvíjali postupy a princípy navodzujúce pocit spomalenia a uvoľnenia. Samostatná výstava sa konala v Galérii súčasného umenia v Opole koncom roka 2022 a mala formu imerzívnej zvukovej inštalácie koncipovanej priamo na mieru daného priestoru galérie. Aj v tomto prípade sme využili vzájomnej súčinnosti viacerých komponentov výstavy, s cieľom umocniť atmosféru daného miesta a sprostredkovať návštevníkom a návštevníckam špecifický zážitok. Hypnotická zvuková stopa, opäť v podaní muzikanta Jana Tomáša sa pomaly linula veľkorysým, denným svetlom bohato presvetleným priestorom galérie. V galérii dominovali dve ústredné skupiny objektov - kovových kruhových konštrukcií umiestnených na kobercoch pastelových farieb, ktoré slúžili ako dočasné zóny pre posedenie či odpočinok. Súčasťou inštalácie boli i ručne farbené bavlnené transparentné závesy, ktoré vrhali do priestoru galérie jemné farebné svetlo v odtieňoch žltej

a modrej. V neposlednom rade sa v galérii nachádzala i visiaca skupina menších voskových objektov, ktoré tvorili priepustnú štruktúru predeľujúcu dve ústredné miestnosti galérie.

Jednotlivé vrstvy výstavy boli založené na efemérnejších aspektoch - na pozvoľných a pracných postupoch tvorivého procesu - ručných technikách tkania, pigmentácií priadzí a textílií bylinnými zmesami čajov (harmanček, divozel, modrý čaj), sprevádzaných vôňou bylín a roztavených vonných sviečok. Výstava od divákov vyžadovala, aby jej venovali určitý čas a pozornosť a pokúsili sa spomalit' svoj krok.

10. Bibliografia

Alexandra PAPADEMETRIOU, „The Degrowth Toolbox for Artistic Practices“ (pdf online), publikácia vznikla počas virtuálnej rezidencie wendy.network v marci 2021. Dostupné z <https://degrowthtoolbox.net/thedegrowthtoolboxforartisticpractices.pdf/> (cit. 13. 10. 2022).

Camila PALOMINO, „Rose Salane“, *CURA. 38, The Generational Issue SS2022*, 2022, <https://curamagazine.com/digital/rose-salane/> (cit. 20.11. 2022).

„C21OWO“, *CCS Bard*, 2021, <https://ccs.bard.edu/museum/exhibitions/636-c21-owo/> (cit. 21.11. 2022).

„Down to Earth“, *Berliner Festspiele*, https://www.berlinerfestspiele.de/de/berliner-festspiele/programm/bfs-gesamtprogramm/programmdetail_309206.html/ (cit. 15. 9. 2022).

Elisa Giardina PAPA, „Notes on Post-Work“, video, 27:19 min, *Vimeo*, nahrané užívateľom Aksioma.org 28. januára 2020, <https://aksioma.org/cleaning.emotional.data/> (cit. 20. 7. 2022).

Eran Sabaner KALAORA, „Outside LA: YU JI Wasted Mud. Chisenhale Gallery, London UK“, *artillery*, 7. júla 2021, <https://artillerymag.com/yu-ji-chisenhale-gallery-london/> (cit. 22. 12. 2022).

Franziska NORI - Dennis BRZEK, „Catharina Szonn“, *Frankfurter Kunstverein*, <https://www.fkv.de/en/catharina-szonn/> (cit. 25.11. 2022).

Guy STANDING, „Prekariát: práce a volný čas“, *Alarm*, 13. júna 2016, <https://a2larm.cz/2016/06/prekariat-prace-a-volny-cas/> (cit. 11. 9. 2022).

Guy STANDING, „The Precariat“, *SAGE journals*, 20. novembra 2014, <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1536504214558209/> (cit. 11. 9. 2022).

„In real life“, *Liz Magic Laser*, 2019, <https://www.lizmagiclaser.com/> (cit. 5. 6. 2022).

„Institute for New Feeling“, <http://institutefornewfeeling.com/info/> (cit. 15. 7. 2022).

Ivan BURAJ - Matěj NYTRA - Anna PRSTKOVÁ - Anna STRÁNSKÁ, „Předtucha radosti - Reflexe nerůstové sezony HaDivadla, 2021/22“, *tumblr*, <https://hadivadlo.tumblr.com/>, (cit. 25. 8. 2022).

Marina VISHMIDT, „Breathing and Breaking. Georgia Sagri’s IASI“, *Afterall*, <https://afterall.org/article/breathing-and-breaking-georgia-sagri-s-iasi/> (cit. 13. 9. 2022).

„Night Shifts“, *Martin Kohout*, <https://www.martinkohout.com/night-shifts/> (cit. 16. 9. 2022).

„Presence of an absence“, *Samira Hodaie Gallery*, <https://samirahodaie.com/gallery/> (cit. 18.11. 2022).

Shana MOULTON, „Artist Shana Moulton on creating a surreal, wellness-obsessed alter-ego“, *Dazed*, 17. septembra 2019, <https://www.dazeddigital.com/art-photography/article/46026/1/artist-shana-moulton-on-creating-a-surreal-wellness-obsessed-alter-ego/> (cit. 13. 7. 2022).

„SoS – Soft Solidarity“, *Galerie Wedding*, <http://galeriewedding.de/sos/> (cit. 21. 8. 2022).

„Wellness - Postindustrial Complex“, *Maryam Jafri*, 2017, <https://www.maryamjafri.net/wellnessComplex.htm/> (cit. 12. 6. 2022).

„Yuri Pattison“, *Mother’s Tankstation Limited*, <http://www.motherstankstation.com/artist/yuri-pattison/biography/> (cit. 12. 7. 2022).